

ریشه‌ها و مبانی فکری اندرزنامه نویسی سیاسی در دو قرن اول هجری

مؤلفین

دکتر سينا فروزش

(عضو هیأت علمی دانشکاه آزاد اسلامی- واحد علوم و تحقیقات)

افسانه شیرعلیزاده

این کتاب با استفاده از تسهیلات حمایتی موسسه قرض الحسنه
دانشجویان ایران و سازمان تبلیغات اسلامی منتشر شده است

سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی

۱۳۹۰

سرشناسه	فروزش، سینا، ۱۳۵۴-
عنوان و نام پدیدآور	ریشه‌ها و مبانی فکری اندرزنامه نویسی سیاسی در دو قرن اول هجری / مولفین: سینا فروزش، افسانه شیرعلیزاده.
مشخصات نشر	تهران: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	۲۸۰ ص.
شابک	۹۷۸-۶۰۰-۱۰۲-۲۳۳-۳
یادداشت	کتابنامه: ص. ۲۵۷-۲۷۶.
موضوع	متون علوم سیاسی
موضوع	اندرزنامه‌های فارسی - متون قدیمی تا قرن ۱۴.
شناسه افزوده	شیرعلیزاده، افسانه، ۱۳۵۹-
شناسه افزوده	سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی
رده بندی کنگره	۱۳۹۰ ۹۲۴۵:ت-ج۸۷۱
رده بندی دیویی	۳۲۰/۱
شماره کتابشناسی ملی	۲۴۳۴۹۹۱

ریشه‌ها و مبانی فکری اندرزنامه نویسی سیاسی در دو قرن اول هجری

تألیف: دکتر سینا فروزش - افسانه شیرعلیزاده

ناشر: سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی

چاپ: اول - ۱۳۹۰

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

قیمت: ۴۵۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۰۲-۲۳۳-۳

این اثر مشمول قانون حمایت مولفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است. هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مولف (ناشر) نشر یا پخش یا عرضه نماید مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سازمان انتشارات

نشانی سازمان انتشارات: تهران، خیابان انقلاب اسلامی، خیابان فخررازی، خیابان شهدای ژاندارمری، پلاک ۷۲. تلفن: ۶۶۹۵۲۷۲۶

مرکز پخش:

تهران، خیابان انقلاب، بین فلسطین و چهارراه ولیعصر، جنب مؤسسه نمایشگاه‌های فرهنگی ایران. تلفن: ۶۶۴۸۷۶۲۵-۶

پست الکترونیکی: info@isba.ir

پایگاه اطلاع‌رسانی: www.isba.ir

فهرست

عنوان	صفحه
مدخل: اندیشه سیاسی در ایران باستان	۱۳
مقدمه	۱۳
مساعی اردشیر هر برقراری وحدت دین و دولت	۱۹
فصل اول: توأمانی دین و دولت	۲۷
۱-۱-۷- مقدمه	۲۷
۲-۱-۷- اردشیر بابکان	۲۸
۳-۱-۷- تنسر، نظریه پرداز و به تاج و تخت رساننده اردشیر	۳۱
۴-۱-۷- توأمانی دین و دولت در «نامه تنسر»	۳۳
۵-۱-۷- توأمانی دین و دولت در «عهد اردشیر»	۳۴
۶-۱-۷- توأمانی دین و دولت در «کلیله و دمنه»	۳۸
۷-۱-۷- دین و سیاست در «ادب الکبیر و ادب الصغیر»	۴۰
فصل دوم: سلطان و سلطنت / حاکم و حکومت	۴۱
۱-۲-۷- مقدمه	۴۱
۲-۲-۷- پایگاه اجتماعی سلطان و جایگاه سلطنت	۴۲
۳-۲-۷- لزوم سلطنت	۴۳
۴-۲-۷- لزوم اطاعت از سلطان یا خلیفه	۴۵
۵-۲-۷- تحریم قتل شاهان	۴۷
۶-۲-۷- خصوصیات سلاطین	۴۸
۱-۶-۲-۷- الف) استبداد رأی	۴۸
۲-۶-۲-۷- ب) فرمان دهی	۴۸
۳-۶-۲-۷- ج) فرّ و شکوه	۴۸
۴-۶-۲-۷- د) خشم و تندخویی	۴۸
۵-۶-۲-۷- ذ) تلون مزاج	۴۹

- ۴۹..... ۶-۶-۲-۷ علم و حکمت
- ۴۹..... ۷-۲-۷ انواع سلطنت
- ۴۹..... ۱-۷-۲-۷ سلطنت از طریق دین
- ۴۹..... ۳-۷-۲-۷ سلطنت از طریق هوشمندی
- ۵۰..... ۳-۷-۲-۷ سلطنت از روی هوا و هوس
- ۵۰..... ۸-۲-۷ پایه‌های سلطنت
- ۵۱..... ۹-۲-۷ آفات سلطنت
- ۵۱..... ۱-۹-۲-۷ حرمان
- ۵۱..... ۲-۹-۲-۷ فتنه
- ۵۱..... ۳-۹-۲-۷ هوا
- ۵۱..... ۴-۹-۲-۷ خلاف روزگار
- ۵۱..... ۵-۹-۲-۷ تنگ‌خویی
- ۵۱..... ۶-۹-۲-۷ نادانی
- ۵۲..... ۷-۹-۲-۷ فاش کردن اسرار
- ۵۲..... ۸-۹-۲-۷ فرصت‌سوزی، استبداد رأی، پذیرش اخبار و احادیث بدون تأمل و تحقیق، پیروی از
هوای نفس، توجه به گفته‌های ساعیان و سخن‌چینان، تنبلی و سستی به هنگام کار و تلاش، و ظلم و
مردم‌آزاری
- ۵۲..... ۹-۹-۲-۷ تقسیم مملکت به شیوه ملوک الطوایفی و برانداختن نظام کاستی طبقاتی
- ۵۳..... ۱۰-۲-۷ راز بقای سلطنت
- ۵۳..... ۱-۱۰-۲-۷ مردم محوری
- ۵۳..... ۲-۱۰-۲-۷ گزینش وزیر کافی، رازداری، تقدیر از نیکوکاران، عقوبت بدکاران، پرستاری از فر و
شکوه شاهی، و رعیت‌نوازی
- ۵۴..... ۳-۱۰-۲-۷ دوران‌دیشی و عاقبت‌نگری، عدل محوری، تدبیر درست و زور شمشیر
- ۵۴..... ۱۱-۲-۷ رابطه خلافت و سلطنت
- ۵۵..... ۱۲-۲-۷ مشخصات ولیعهد یا سلطان آرمانی
- ۵۵..... ۱-۱۲-۲-۷ علم و دانش
- ۵۵..... ۲-۱۲-۲-۷ سن و تجربه
- ۵۶..... ۱۳-۲-۷ تعیین ولیعهد و جانشین پادشاه
- ۵۶..... ۱-۱۳-۲-۷ تعیین ولیعهد براساس «عهد اردشیر»
- ۵۸..... ۲-۱۳-۲-۷ تعیین ولیعهد براساس «نامه تنسر»
- ۶۰..... ۳-۱۳-۲-۷ حدود و وظایف ولیعهد براساس «تاج»
- ۶۰..... ۱۴-۲-۷ گروه‌های درباری

۶۱	 ۱۵-۲-۷ - تکالیف یا وظایف مردم
۶۱	 ۱۶-۲-۷ - حقوق سلطان بر مردم
۶۲	 ۱۷-۲-۷ - حقوق مردم بر سلطان
۶۳	 فصل سوم: عدالت
۶۳	 ۱-۳-۷ - مقدمه
۶۴	 ۲-۳-۷ - عدل
۶۵	 ۳-۳-۷ - میزان / ترازوی عدالت
۶۶	 ۴-۳-۷ - میزان / ترازوی قضاوت
۶۷	 ۵-۳-۷ - تهذیب نفس
۶۸	 ۱-۵-۳-۷ - حساب‌رسی
۶۹	 ۲-۵-۳-۷ - دینداری
۶۹	 ۳-۵-۳-۷ - پرهیز از رذایل اخلاقی و مجالس لهو و لعب
۷۰	 ۴-۵-۳-۷ - خردگرایی
۷۱	 ۵-۵-۳-۷ - شکرگزاری
۷۱	 ۶-۵-۳-۷ - دنیاگریزی
۷۲	 ۷-۵-۳-۷ - قناعت
۷۳	 ۸-۵-۳-۷ - پرهیز از حسد
۷۳	 ۹-۵-۳-۷ - اجتناب از غرور
۷۴	 ۱۰-۵-۳-۷ - کظم غیظ / فرو خوردن خشم و کینه
۷۶	 ۱۱-۵-۳-۷ - امیدواری و صبر و تلاش
۷۷	 ۱۲-۵-۳-۷ - نقدپذیری
۷۷	 ۱۳-۵-۳-۷ - آسیب‌شناسی رفتاری
۷۸	 ۱۴-۵-۳-۷ - رازداری
۷۸	 ۱۵-۵-۳-۷ - امانت‌داری
۷۹	 ۱۶-۵-۳-۷ - وفای به عهد
۷۹	 ۱۷-۵-۳-۷ - عفو و گذشت
۸۰	 ۱۸-۳-۵-۷ - راستی و درستی
۸۲	 ۱۹-۳-۵-۷ - مسئولیت‌پذیری و پاسخ‌گویی
۸۳	 ۲۰-۳-۵-۷ - توانایی علم و عمل
۸۴	 ۲۱-۵-۳-۷ - اخلاق محوری
۸۵	 ۶-۳-۷ - تدبیر منزل و سیاست مُدُن
۸۵	 ۱-۶-۳-۷ - مدیریت زمان

۸۷	مطالعه تاریخ	۷-۳-۲
۸۷	کلان‌نگری	۷-۳-۳
۸۸	واقع‌نگری / واقع‌بینی	۷-۳-۴
۸۸	فرصت‌شناسی و عاقبت‌نگری	۷-۳-۵
۸۹	تعییل در خیرات و مهمات، و تأخیر در شریات	۷-۳-۶
۹۲	توأمانی نرمی و درشتی	۷-۳-۷
۹۲	نیکوکاری و نیک‌نامی	۷-۳-۸
۹۹	پرهیز از ظلم و ستم	۷-۳-۹
۱۰۳	آگاهی و رسیدگی به امور مردم	۷-۳-۱۰
۱۰۵	تقدیر از نیکوکاران و خادمان	۷-۳-۱۱
۱۰۶	بزرگداشت نیاکان و پیشینیان	۷-۳-۱۲
۱۰۶	نظارت بر رفتار کارگزاران	۷-۳-۱۳
۱۰۹	عقوبت و مجازات گناهکاران و مجرمان	۷-۳-۱۴
۱۱۰	کم‌گفتن و گزیده‌گفتن	۷-۳-۱۵
۱۱۱	پرهیز از سوگند خوردن	۷-۳-۱۶
۱۱۱	توزیع عادلانه ثروت	۷-۳-۱۷
۱۱۳	تکرار نکردن اشتباه	۷-۳-۱۸
۱۱۳	اصلاح‌گری	۷-۳-۱۹
۱۱۴	تلاش برای آبادانی کشور	۷-۳-۲۰
۱۱۴	مبارزه با بیکاری	۷-۳-۲۱
۱۱۴	پیامدهای عدالت	۷-۳-۲۲
۱۱۴	تداوم و استمرار حکومت	۷-۳-۲۱
۱۱۵	امنیت	۷-۳-۲۲
۱۱۵	عمارت و آبادانی	۷-۳-۲۳
۱۱۶	زایش خصال نیک	۷-۳-۲۴
۱۱۶	نیک‌نامی و جاودانگی	۷-۳-۲۵
۱۱۶	پیامدهای ظلم و ستم	۷-۳-۲۸
۱۱۶	زوال و انحطاط حکومت	۷-۳-۲۱
۱۱۸	ناامنی	۷-۳-۲۲
۱۱۸	شورش و عصیان مردم	۷-۳-۲۳
۱۱۸	ویرانی	۷-۳-۲۴

۱۱۹	فصل چهارم: امنیت
۱۱۹	۷-۴-۱- مقدمه
۱۲۰	۷-۴-۱-۱- تأمین تدارکات
۱۲۰	۷-۴-۱-۲- تنظیم سلسله مراتب فرماندهی
۱۲۰	۷-۴-۱-۳- تشویق و تقدیر
۱۲۰	۷-۴-۱-۴- پرداخت حقوق مناسب
۱۲۲	۷-۴-۲- راه‌های تأمین امنیت
۱۲۲	۷-۴-۲-۱- خردگرایی و عقلانیت شخص حاکم در امور ملکداری
۱۲۲	۷-۴-۲-۱-۱- الف) رازداری
۱۲۳	۷-۴-۲-۱-۲- ب) تهذیب نفس
۱۲۳	۷-۴-۲-۲- جوانمردی و دین‌داری شخص حاکم
۱۲۴	۷-۴-۲-۳- ایجاد وفاق و اتحاد میان حاکمان ولایات
۱۲۴	۷-۴-۲-۴- جلب رضایت بستگان و دوستان
۱۲۴	۷-۴-۲-۵- جلب رضایت عمومی و تأمین خواسته‌های مشروع مردم
۱۲۵	۷-۴-۲-۶- ایجاد وفاق و همدلی میان مردم
۱۲۵	۷-۴-۲-۷- دوستی با داناتان و خردمندان
۱۲۶	۷-۴-۲-۸- حفظ و تقویت آداب مدیریت سیاسی
۱۲۶	۷-۴-۲-۹- تولید ثروت/اقتصاد سالم و پویا
۱۲۸	۷-۴-۲-۱۰- تدوین قوانین و مقررات
۱۳۰	۷-۴-۲-۱۱- تحقیق در احوال مملکت
۱۳۰	۷-۴-۲-۱۲- قلع و قمع بر هم زنندگان نظم موجود
۱۳۰	۷-۴-۲-۱۲-۱- الف) دفع بدکاران و بزهکاران (ارادل و اوباش)
۱۳۰	۷-۴-۲-۱۲-۲- ب) دفع شورشیان و مخالفان
۱۳۲	۷-۴-۲-۱۲-۳- ج) دفع مدعیان پادشاهی
۱۳۲	۷-۴-۲-۱۲-۴- د) دفع پادشاهان زیاده خواه
۱۳۳	۷-۴-۳- دشمن و دشمنی
۱۳۳	۷-۴-۳-۱- ضعیف و کوچک نبودن دشمن
۱۳۳	۷-۴-۳-۲- پنهان داشتن کینه و دشمنی
۱۳۴	۷-۴-۳-۳- پرهیز از مقاربت با دشمن
۱۳۵	۷-۴-۳-۴- اعتماد نکردن به دشمن
۱۳۶	۷-۴-۳-۵- غافل نشدن از دشمن
۱۳۷	۷-۴-۳-۶- مدارا با دشمن و پرهیز از جنگ

۱۳۸	فرصت‌شناسی	۷-۳-۴-۷
۱۳۹	بکارگیری مکر و حيله	۷-۴-۳-۸
۱۴۰	پيش‌بینی و عاقبت‌اندیشی	۷-۴-۳-۹
۱۴۰	«دست شستن از عیش و نوش» و «تجهیز و گردآوری سپاه»	۷-۴-۳-۱۰
۱۴۱	دست شستن از جان	۷-۴-۳-۱۱
۱۴۱	جنگ و مبارزه با دشمن	۷-۴-۳-۱۲
۱۴۱	پیش‌گیری از اسراف در قتل	۷-۴-۳-۱۳
۱۴۲	فرصت‌شناسی در جریان جنگ	۷-۴-۳-۱۴
۱۴۲	میان‌روی در برخورد با دوست و دشمن	۷-۴-۳-۱۵
۱۴۳	عقب‌نشینی پس از هزیمت	۷-۴-۳-۱۶
۱۴۵	فصل پنجم: نظام کاستی طبقات اجتماعی	
۱۴۵	مقدمه	۷-۵-۱
۱۴۶	گروه‌های حاکم یا قدرتی جامعه	۷-۵-۱-۱ (الف)
۱۴۶	گروه‌های غیرحاکم	۷-۵-۲-۲ (ب)
۱۴۷	طبقات اجتماعی	۷-۵-۲
۱۵۰	حفظ نظام کاستی طبقات اجتماعی	۷-۵-۳
۱۵۰	نام‌تشریح	۷-۵-۳-۱ (الف)
۱۵۲	عهد اردشیر	۷-۵-۳-۲ (ب)
۱۵۳	کلیله و دمنه	۷-۵-۳-۳ (ج)
۱۵۴	تاج	۷-۵-۳-۴ (د)
۱۵۵	اقتصاد و معیشت در نظام کاستی طبقات اجتماعی	۷-۵-۴
۱۵۶	گروه‌های طبقات اجتماعی از نظر نوع برخورد آنان با پادشاه	۷-۵-۵
۱۵۸	ملاک‌های سازمان‌بندی طبقات اجتماعی	۷-۵-۶
۱۶۱	فصل ششم: عقلانیت و خردورزی	
۱۶۱	مقدمه	۷-۶-۱
۱۶۱	جایگاه عقل و خرد	۷-۶-۲
۱۶۲	شاخصه‌های عقل	۷-۶-۳
۱۶۳	انواع عقل	۷-۶-۴
۱۶۳	فواید عقل و خرد	۷-۶-۵
۱۶۳	تأمین سلامت و امنیت	۷-۶-۵-۱
۱۶۴	تهذیب نفس و خودشناسی	۷-۶-۵-۲
۱۶۵	سعادت و خوشبختی	۷-۶-۵-۳

۱۶۵	 ۴-۵-۶-۷ کمال گرایی و نیکوکاری
۱۶۵	 ۵-۵-۶-۷ تدبیر، تأمل و فرصت‌شناسی
۱۶۵	 ۱-۵-۵-۶-۷ (الف) تعجیل در فرصت‌ها
۱۶۶	 ۲-۵-۵-۶-۷ (ب) تأخیر در مهمات
۱۶۶	 ۶-۵-۶-۷ عاقبت‌اندیشی و دوربینی
۱۶۸	 ۷-۵-۶-۷ برون رفت از مشکلات و حوادث
۱۶۹	 ۸-۵-۶-۷ توسعه دوستی‌ها
۱۶۹	 ۶-۶-۶-۷ خرد سودمند
۱۶۹	 ۷-۶-۶-۷ عقل زیان‌بار
۱۷۰	 ۸-۶-۶-۷ ابزار و میوه عقل
۱۷۰	 ۹-۶-۶-۷ آفات عقل
۱۷۰	 ۱-۹-۶-۷ لاف زدن
۱۷۱	 ۲-۹-۶-۷ افراط و تفریط
۱۷۱	 ۳-۹-۶-۷ غم و اندوه
۱۷۱	 ۴-۹-۶-۷ نادانی
۱۷۲	 ۵-۹-۶-۷ خشم
۱۷۲	 ۶-۹-۶-۷ غرور و خودبینی
۱۷۳	 ۷-۹-۶-۷ علم بی‌عمل
۱۷۳	 ۸-۹-۶-۷ هوی و هوس
۱۷۳	 ۹-۹-۶-۷ نافرمانی و گردنکشی
۱۷۴	 ۱۰-۹-۶-۷ سبکسری
۱۷۴	 ۱۱-۹-۶-۷ دنیاپرستی
۱۷۵	 ۱۲-۹-۶-۷ تقلید
۱۷۵	 ۱۰-۶-۶-۷ مشخصات جاهلان
۱۷۵	 ۱۱-۶-۶-۷ راه‌های زنده نگه داشتن عقل
۱۷۵	 ۱-۱۱-۶-۷ تهذیب نفس
۱۷۷	 ۲-۱۱-۶-۷ مؤانست با علم و دانش‌آموزی
۱۷۹	 ۳-۱۱-۶-۷ نیک گوش دادن و نیک سخن گفتن
۱۸۰	 ۱-۳-۱۱-۶-۷ خاموشی گزینی
۱۸۱	 ۲-۳-۱۱-۶-۷ اندیشیده‌گویی
۱۸۱	 ۳-۳-۱۱-۶-۷ کم‌گویی و گزیده‌گویی
۱۸۱	 ۴-۳-۱۱-۶-۷ به جا و به موقع‌گویی و راست‌گویی

- ۱۸۲-۶-۱۱-۴- پرهیز از بدگونی و تحقیر دیگران.....
- ۱۸۳-۶-۱۱-۵- مبالغه نکردن در مدح یا ذم دیگران.....
- ۱۸۳-۶-۱۱-۶- پرهیز از هزل و شوخی یا بیهوده‌گویی.....
- ۱۸۴-۶-۱۱-۷- پرهیز از مصاحبت و هم‌نشینی توأمان با ناجنسان.....
- ۱۸۴-۶-۱۱-۸- معاشرت با نیکان و دانشمندان.....
- ۱۸۴-۶-۱۱-۹- توأمانی جاذبه و دافعه/ توأمانی درشتی و نرمی در رویارویی با مردم.....
- ۱۸۵-۶-۱۱-۱۰- کمک‌رسانی و ابراز همدردی با هم‌نوعان.....
- ۱۸۵-۶-۱۱-۱۱- اعتدال و میانه‌روی در امور معاش و معاد.....
- ۱۸۶-۶-۱۱-۱۲- تأمل، تدبیر و عاقبت‌نگری.....
- ۱۸۸-۶-۱۱-۱۳- رازداری و حفظ اخبار.....
- ۱۸۸-۶-۱۱-۱۴- واقع‌بینی.....
- ۱۸۹-۶-۱۱-۱۵- پرهیز از مکر و فریب.....
- ۱۸۹-۶-۱۱-۱۶- دوری از خودستایی.....
- ۱۹۰-۶-۱۱-۱۷- اجتناب از خودنمایی.....
- ۱۹۱-۶-۱۱-۱۸- رعایت آداب دوستی و حرمت آن.....
- ۱۹۶-۶-۱۱-۱۹- اعتقاد به توأمانی جبر و اختیار.....
- ۱۹۶-۶-۱۱-۲۰- پرهیز از پرداختن به لپو و لعب یا بوالهوسایی.....
- ۱۹۷-۶-۱۱-۲۱- اجتناب از غرور.....
- ۱۹۷-۶-۱۱-۲۲- دوری از رشک و حسد.....
- ۱۹۷-۶-۱۱-۲۳- پرهیز از بخل و خساست.....
- ۱۹۸-۶-۱۱-۲۴- سخاوت و عفو.....
- ۱۹۹-۶-۱۱-۲۵- تواضع و فروتنی.....
- ۱۹۹-۶-۱۱-۲۶- جوانمردی و دینداری.....
- ۲۰۰-۶-۱۱-۲۷- پرهیز از لجاجت و ستیزه‌جویی.....
- ۲۰۰-۶-۱۱-۲۸- فراموش کردن نیکی خود به دیگران.....
- ۲۰۱-۶-۱۱-۲۹- دوری جستن از افراد مورد خشم و تهمت سلطان.....
- ۲۰۱-۶-۱۱-۳۰- پرهیز از نسبت دادن رأی و اقدام دیگران به خود.....
- ۲۰۲-۶-۱۱-۳۱- بازخوانی رفتار.....
- ۲۰۲-۶-۱۱-۳۲- آماده باش جهت مرتفع ساختن نواقص و کاستی‌ها.....
- ۲۰۲-۶-۱۱-۳۳- حریص بودن بر «خیر و خدمت».....
- ۲۰۲-۶-۱۱-۳۳-۱- الف) پرداختن به امور کلان.....
- ۲۰۳-۶-۱۱-۳۳-۲- ب) عمل‌گرایی و پرهیز از شعارزدگی.....

۲۰۳	 ۷-۶-۱۱-۳۳-۳ ج) پرهیز از چند شغلی
۲۰۳	 ۷-۶-۱۱-۳۳-۳-۱ سفارت/ رسالت
۲۰۴	 ۷-۶-۱۱-۳۳-۳-۲ دبیری
۲۰۵	 ۷-۶-۱۲- حلیم و مشورت
۲۰۷	 ۷-۶-۱۳- مشورت
۲۱۱	 فصل هفتم: وزارت و کارگزاری
۲۱۱	 ۷-۷-۱- مقدمه
۲۱۲	 ۷-۷-۲- راه‌ها و معیارهای گزینش ندیم و همنشین پادشاه
۲۱۲	 ۷-۷-۲-۱- سلامت جسمی و روحی
۲۱۲	 ۷-۷-۲-۲- جامع‌العلومی
۲۱۲	 ۷-۷-۲-۳- علم و شرافت
۲۱۳	 ۷-۷-۴- تخصص و تعهد
۲۱۴	 ۷-۷-۵- ورع و تقوا/ دینداری و خداترسی
۲۱۵	 ۷-۷-۶- عقل و خرد
۲۱۶	 ۷-۷-۷- وقار و دوراندیشی
۲۱۶	 ۷-۷-۸- آراستگی به فضایل اخلاقی و دوری از رذایل اخلاقی
۲۱۶	 ۷-۷-۳- شرایط و آداب ملازمت و همنشینی یا سلطان
۲۱۶	 ۷-۷-۳-۱- دست شستن از جای
۲۲۰	 ۷-۷-۳-۲- اطاعت بی‌قید و شرط از سلطان
۲۲۳	 ۷-۷-۳-۳- غلبه بر هوای نفس
۲۲۳	 ۷-۷-۳-۴- پرهیز از ریا و چاپلوسی
۲۲۳	 ۷-۷-۳-۵- مناصحت و مشاورت
۲۲۴	 ۷-۷-۳-۶- پرهیز از خودمحوری و اختلاف‌افکنی میان شاه و ملازمان پیشین
۲۲۴	 ۷-۷-۳-۷- مخالفت و ستیز نکردن با یاران و نزدیکان خود در محضر سلطان
۲۲۵	 ۷-۷-۳-۸- پرهیز از همانندسازی و هم‌شکلی با شاهان
۲۲۵	 ۷-۷-۳-۹- رعایت آداب مسافرت
۲۲۵	 ۷-۷-۳-۱۰- کم‌خوری
۲۲۶	 ۷-۷-۳-۱۱- رعایت آداب سختوری و آئین سخنرانی
۲۲۸	 ۷-۷-۳-۱۲- قدرشناسی و جان‌نثاری
۲۲۹	 ۷-۷-۳-۱۳- عاقبت‌نگری و تحمل سختی‌ها
۲۲۹	 ۷-۷-۴- وظایف شاه در قبال همنشینان و کارگزاران
۲۲۹	 ۷-۷-۴-۱- نظارت بر رفتار و توانایی همنشینان و کارگزاران

۲۳۰	۷-۴-۲- تکریم و مهرورزی
۲۳۰	۷-۴-۳- تقدیر و قدرشناسی
۲۳۰	۷-۴-۴- مجازات کارگزاران و همنشینان مجرم و حيله گر
۲۳۱	۷-۴-۵- طرد و برخورد با همنشینان و کارگزاران ساعی و نقام
۲۳۲	۷-۴-۶- تدبیر و تأمل و تحقیق
۲۳۲	۷-۵- انواع ندیمان و همنشینان
۲۳۷	۷-۶- وزیر و وزارت
۲۴۱	۷-۷- تهدیدات حوزه وزارت
۲۴۱	۷-۷-۱- قدرت طلبی و تکاثر ثروت
۲۴۳	۷-۷-۲- دوستان و دشمنان / رقبا و حاسدان / نمامان و ساعیان
۲۴۷	۷-۸- راهکارهای مقابله وزیر با «رقبا و حاسدان»
۲۴۸	۷-۹- پیامهای مشاوره و عدم مشاوره با وزیران ناصح
۲۵۳	نتیجه گیری
۲۵۷	منابع و مآخذ
۲۵۷	کتابنامه
۲۵۷	منابع فارسی و عربی
۲۵۷	الف) کتب
۲۷۴	ب) مقالات:
۲۷۴	۱- کتابها (مجموعه مقالات)
۲۷۴	۲- مجلات
۲۷۵	۳- اینترنت (مقالات اینترنتی)
۲۷۶	منابع لاتین